

baptria

Suomen Perhostutkijain Seura r.y.
Lepidopterologiska Sällskapet i Finland r.f.

VOL 9 1984 NO 1

Sjöman, Uolevi: Valorysäsuurperhoset Kemistä 1983	1
Seppälä, Heikki: Kokemuksia <i>Polia lamutan</i> Hertz. kasvatuksesta	3
Suomalainen, Esko: <i>Xestia (Anomygyna) laetabilis</i> -nimellä on kulkenut kaksi eri yökköslajia, nimittäin <i>X. laetabilis</i> ja <i>X. distensa</i>	5
Mikkola, Kauri: <i>Mesapamea secalis</i> (L.) kahtia	17
Jouko Kaisila In Memoriam (KM)	22
Kokousselostuksia	10
Jäsenistö	13
Ympäristöministeriön kysely Suomen Perhostutkijain Seuralle	2
Kysely: Loissienet talteen (Larry Hulden)	14
Tiedotuksia jäsenille	23, 24

BAPTRIA

VOL 9 1984 No 1 (13.4.1984)

Julkaisija—Utgivare

Suomen Perhostutkijain Seura ry.
Lepidopterologiska Sällskapet i Finland rf.
P. Rautatiekatu 13, 00100 HELSINKI 10

Ilmestyminen—Utkommer

4 numeroa vuodessa — 4 häften per år
Jäsenlehti, tilaushinta jäsenille 40,—
(= jäsenmaksu), ulkopuolisille 80,—
Prenumerationspris 40,— för medlemmar,
80,— för icke medlemmar

Toimituskunta—Redaktion

Martti Attila, päätoimittaja—huvudredaktör
(P. Hesperiankatu 11 B 15, 00260
HELSINKI 26, puh. 90-445 235)

Armas Järvelä, mainokset
Magnus Landtman, svensk resumé

Kauri Mikkola

Pertti Panula

Mainokset — Annonser

takakansi — bakpärm 700,—
1/1 sivu — sida 500,—
1/2 sivu — sida 300,—
1/4 sivu — sida 200,—

Julkaisun tarkoitus

Julkaisu toimii yhdyssteenä julkaisijaseuran jäsenten ja eräiden tieteellisten seurojen ja laitosten välillä kuten seuran aiemmin julkaisemat kiertokirjeet. Tarpeen vaatiessa lähetetään muita tiedotuksia sisältäviä kirjeitä jäsenille. Julkaisu sisältää seuran kuukausikoukous tieteellisen aineiston, kuten esitelmien lyhennelmät ja tiedonannot ym. sekä seuran toimintaan liittyvät ilmoitukset ja tiedustelut. Kokouskutsut ja ennakkotiedot ohjelmista ilmoitetaan tämän lehden palstoilla.

SUOMEN PERHOSTUTKIJAIN SEURA ry. LEPIDOPTEROLOGISKA SÄLLSKAPET I FINLAND rf.

Kokoukset

Varsinaiset kokoukset pidetään yleensä kuukauden toisena keskiviikkona, paitsi tammi- ja syyskuussa kolmantena, kuitenkin kesäkuukausia lukuunottamatta, Eläinmuseon suuressa luentosalissa klo 18.30 lähtien. Nuorisosaaston kokoukset ovat aina viikkoa ennen seuran varsinaisia kokouksia samassa paikassa klo 18.30 lähtien. Tarkemmat tiedot kokouksista ilmoitetaan jäsenille Baptrian osastossa "tulevia kokouksia".

Hallitus — Styrelse

Puheenjohtaja—

Ordförande

Varapuheenjohtaja—

Viceordförande

Sihteeri—

Sekreterare

Rahastonhoitaja—

Skattmästare

Jäsenet—

Medlemmar

Kauri Mikkola (työ: P. Rautatiekatu 13, 00100 HKI 10,
puh. 90-4027 251)

Antti Aalto (Anttilantie 10, 05840 HYVINKÄÄ 4,
puh. 914-208 85)

Pertti Panula (Pietarinkatu 2 C 25, 00140 HKI 14,
puh. 90-635 522)

Erkki Franssila (Sulkapolku 6 B 42, 00370 HKI 37,
puh. 90-557 881, postisiirtotili 26858-3)

Martti Attila (P. Hesperiankatu 11 B 15, 00260 HKI 26,
puh. 90-445 235)

Magnus Landtman (Brändö parkvägen 44 A, 00570 HFORS 57,
tel. 90-689 242)

Peter Waselius (Täysikuu 1 A, 02210 ESPOO 21,
puh. 90-803 1553)

Muut virkailijat — Övriga funktionärer

2. sihteeri—

2. sekreterare

Jäsensihteeri:

Medlemssekreterare

Tiedonantosihteerit—

(meddelanden)

Henry Holmberg (Vainiopolku 7, 00700 HKI 70,
puh. 90-354 981, arkistoasiat)

Päivi Attila (P. Hesperiankatu 11 B 15, 00260 HKI 26, 90-524 301
puh. 90-445 235, osoitteenmuutokset, jäsenmaksut)

Seppo Repo "makrot" (Vaahtokuja 5 G 73, 01600 Vantaa 60,
tel. 90-563 4585) ja

Ilkka Kontuniemi "mikrot" (Henrik Borgströmintie 5 B 16,
00840 HKI 84, puh. 90-698 4293)

Miika Vuola (kirjasto avoinna kokousten edellä; kaukolainat
osoitteella: Aallonhuippu 10 F 52, 02320 ESPOO 32)

Orvo Hytönen (tarvikkeita saatavana kokousten yhteydessä;
postitilaukset osoitteella: Fleminginkatu 4 B 22, 00530 HKI 53,
puh. 90-701 2935)

Nuorisosaasto — Ungdomssektionen

Puheenjohtaja—

Ordförande

Sihteeri—

Sekreterare

Miika Vuola (Aallonhuippu 10 F 52, 02320 ESPOO 32,
puh. 90-801 4488)

Lauri Kaila (Ulvilantie 19 g 22, 00350 HKI 35,
puh. 90-551 207)

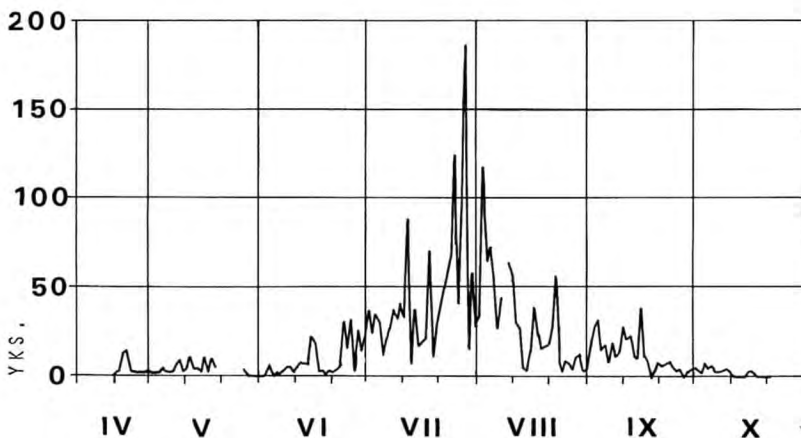
VALORYSÄSUURPERHOSET KEMISTÄ 1983

Uolevi Sjöman

Keräilypaikka: Kemi, Vallitunsaari, 7301:387, puistomaisen asuntoalueen piha, pihlajanoksa, 1 valorysä, jossa 500 W sekavalolamppu; keräilytulokset vuodelta 1983.

Kesä 1983 oli kolmas peräkkäin, jolloin pyynti tapahtui keväästä syksyyn samassa paikassa. Kesä poikkesi aikaisemmista erityisesti siinä, että lentoa oli koko kesän. Kahtena edellisenä vuonna ei kesäkuussa eksynyt rysään yhtään perhosta. Myös laji- ja yksilömäärät olivat parhaat v. 1983.

Varhaisen kevään vuoksi keräily alkoi 20.04. eli aikaisemmin kuin edellisinä vuosina; tosin paikalla oli silloin vielä täysi hanki. Ensimmäisenä yönä ei vielä tullut mitään, mutta kyllä jo seuraavana (*D. templi*). Toukokuun lopulla oli viikon katko keräilyssä matkan vuoksi. Sen jälkeen lento loppui ja kesäkuusta näytti tulevan tyhjä. Sitten alkoi lentoa taas yllätykseksi esiintyä, joskin vielä tyhjiäkin öitä tuli. Heinäkuun 28. päivän huipussa (185 yks.) oli eniten *C. graminis* -yökköstä (130 exx.),

Kuva 1. Suurperhoset Kemien Vallitunsaaren valorysästä v. 1983 (U. Sjöman leg.).

Taulukko 1. Yleisimmät suurperhoselajit valorysästä (500 W:n sekavalolamppu) Kemien Vallitunsaaresta (7301:387) vuodelta 1983.

<i>C. graminis</i>	1056	<i>X. montanata</i>	66	<i>C. cuprea</i>	52
<i>X. munitata</i>	269	<i>A. pulchrina</i>	61	<i>E. testata</i>	52
<i>E. autumnata</i>	149	<i>C. pusaria</i>	55	<i>D. templi</i>	48
<i>O. brumata</i>	84	<i>O. gothica</i>	52	<i>I. wauaria</i>	45
<i>X. togata</i>	67	<i>G. augur</i>	52	<i>C. truncata</i>	45

kuten muissakin lähipäivien piikeissä. Kuitenkin ensimmäisessä piikissä (12.07) oli vallitsevana lajina *X. munitata* (34 exx.). Merkittävää on *C. cuprean* runsaus (vrt. taul. 1), kun laji on vain kerran aikaisemmin havaittu yhtä pohjoisesta (Torniossa). Pyynti loppui 20.10. viiden tyhjän yön jälkeen.

YMPÄRISTÖMINISTERIÖN KYSELY SUOMEN PERHOSTUTKIJAIN SEURALLE

Ympäristöministeriön Uhanalaisten eläinten ja kasvien suojelutoimikunnan tehtävänä on toimeksiannon mukaisesti:

1. Selvittää Suomen ja sen eri osa-alueiden uhanalaiset kasvi- ja eläinlajit.

2. Pyrkä selvittämään uhanalaisten lajien vähentymiseen vaikuttavat tekijät.

3. Tehdä ehdotukset uhanalaisten lajien suojelun ja hoidon tavoitteiksi.

4. Suunnitella uhanalaisten lajien seurantajärjestelmä.

Toimikunta on toistaiseksi laatinut mm. alustavat uhanalaisten selkärangattomien eläinten luettelot.

Koska toimikunnalla ei ole käytössään riittäviä tietoja mm. eräiden huomattavan paikallisten perhoslajien tämänhetkisestä tilanteesta, se vetoaa Suomen Perhostutkijain Seuran jäsenistöön lisätietojen hankkimiseksi seuraavista lajeista: *Parnassius mnemosyne*, *Pseudophilotes baton*, *Scolitantides orion*, *Maculinea arion*, *Clossiana titania*, *Melitaea diamina* ja *Euphydryas aurinia*. Kyselyn tavoitteena on selvittää ko. lajien tämänhetkinen levinneisyys, populaatioiden suuruudet ja niiden elinvoimaisuus sekä kantojen viimeaikainen kehitys (ks. liitteenä oleva lomake).

Toimikunta toivoo, että ko. lajeista saataisiin mahdollisimman täydelliset tiedot niiden uhanalaisuuden ja suojelutarpeen (biotooppien suojele) arvioimiseksi. Erityisesti korostetaan, että tietojen ilmoittamatta jättäminen lisää suojelutoimenpiteiden tarvetta, koska yksilömäärät vaikuttavat todellista pienemmiltä. Kerättävät tiedot ovat luottamuksellisia, mutta yleiskatsaus lajien Suomen tilanteesta tullaan myöhemmin julkaisemaan Baptriassa. Yhteistyö perhostutkijoiden kanssa tulee myös jatkossa olemaan tärkeää toimikunnan työssä erityisesti seurantajärjestelmän suunnittelussa. Toimikunta toivoo, ettei kysely lisäisi ko. lajeihin kohdistuvaa keräilyä (esim. vaihtotarkoituksiin).

Toimikunnan selkärangatonjaoston jäsenet: Pertti Rassi (pj), Lauri Koli, Pekka T. Lehtinen, Kauri Mikkola ja Ilmari Valovirta.

Toimeksiannosta sihteeri **Rauno Väisänen**

KOKEMUKSIA *POLIA LAMUTAN* HERTZ. KASVATUKSESTA

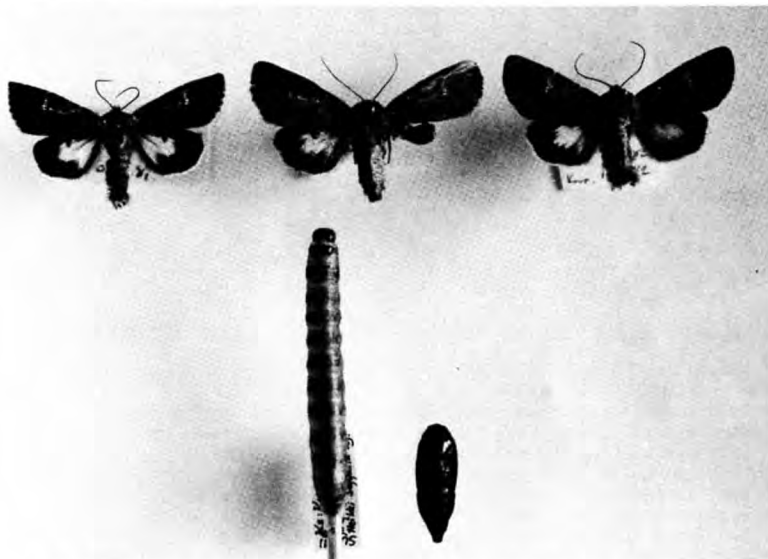
Heikki Seppälä

Kirjoittaja löysi Kuusamosta (736:61) *Polia lamutan* kopulan 16.07.1981 n. klo 20.00. Naaras muni seuraavana päivänä 17.07. n. klo 16.00 alkaen 52 kpl munia. Toukkia kuoriutui 26.07. yhteensä 50 kpl.

Toukkia oli 25.08. elossa 33 kpl, joista suurimmat 24 mm:n mittaisia, ja tällöin ne olivat erittäin haluttomia syömään ja tätä ennen ne olivat suostuneet edeltävän kuukauden aikana syömään vain ärsytettyinä. Toukat vietiin talvehtimaan siten, että yli puolet talvehti ulkona luonnossa ja loput maakellarissa.

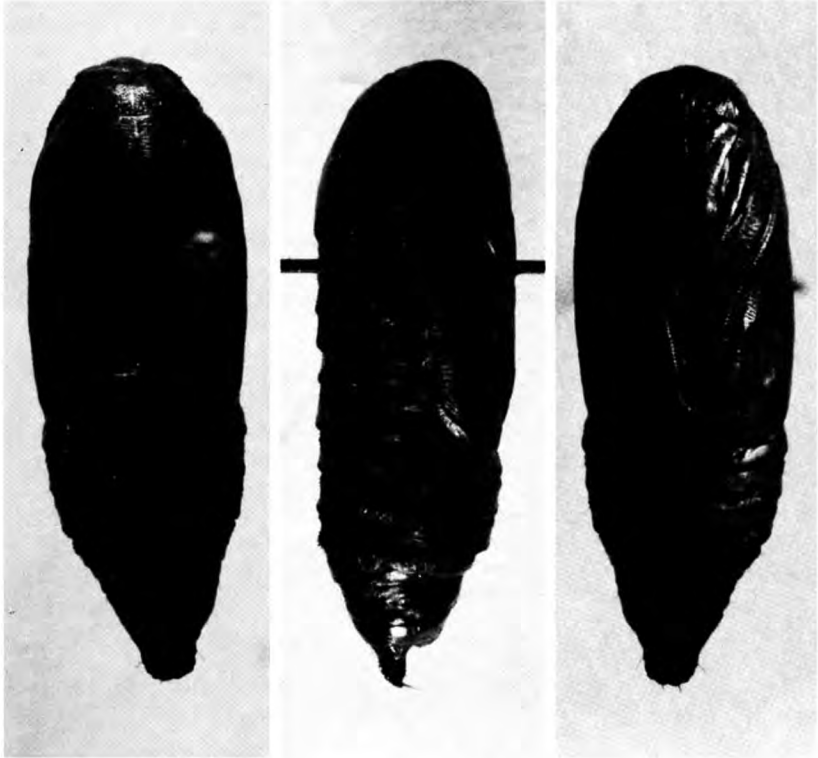
Helmikuussa 1982 tuotiin kaikki toukat sisälle, minkä jälkeen ne jatkoivat syömistä. Kaksi toukkaa koteloitui, toinen 04.03. ja toinen muutamaa päivää myöhemmin. Ennen koteloitumistaan toukat kaivautuivat purkin pohjalle karhunsammaleeseen. 04.03. koteloitunut yksilö, ♂, kuoriutui 16.03. (kotelo aika 12 pv) ja toinen jäi kuoriutumatta. Jäljelle jääneet toukat kehittyivät hiljalleen, mutta kaikki kuitenkin menehtyivät, viimeinen elokuussa 1982.

Nuorempina toukat söivät ainoastaan tuoreita latvaversoja ja vain ”maistoivat” mustikkaa ja puolukkaa. Talvehtimisen jälkeen toukat söivät ainoastaan pajua eivätkä esim. puolukkaa. Ennen talvehtimistä suuremmaksi kasvaneet toukat, 5-6 kpl, menestyivät parhaiten ja pienimpinä talvehtineet kuolivat melko nopeasti. Täysikasvuisista toukista on puhallettu kaksi kappaletta 19.05.1982 (prep. E. O. Peltonen).

Kuva 1. *Polia lamuta* Hertz.: Vanhemmat ♂ ja ♀ sekä ♂ ex ovo; larva (prep. E. O. Peltonen), pupa.

Oheisena on kuvattuna kopulana löydetty pariskunta sekä lisäksi jälkeläisistä kuoriutunut ♂, täysikasvuinen toukka (prep. E. O. Peltonen) sekä kotelo, josta ei saatu perhosta kuoriutumaan sekä lisäksi kuvia kotelosta.

Kuva 2. *Polia lamuta* kotelo kuvattuna päältä, sivulta ja alta.

Erfarenheter av en *Polia lamuta* Hertz. uppfödning

Heikki Seppälä fann 16.07.1981 i Kuusamo en copula av *Polia lamuta* och honan lade 17.07. tillsammans 52 ägg varav 50 larver kläcktes 26.07.1981. 25.08. återstod 33 larver av vilka de största var 24 mm och då larverna åt ovilligt fördes de att övervintra så, att över hälften var i fria naturen och resten i en jordkällare.

I februari 1982 togs larverna in, varefter de fortsatte att äta och två larver förpuppade sig i björnmossa. Efter 12 dagars förpuppning kläcktes en hane men den andra puppan förblev okläckt. Alla de övriga larverna dog, men bäst klarade sig de största och två fullvuxna larver preparerades av E. O. Peltonen.

Som yngre åt larverna enbart färska toppskott och blott "smakade" på blåbär och lingon medan de efter övervintring endast åt sälg. På bilden ses föräldrarna till vänster, den kläckta fjäriln till höger samt en fullvuxen larv och puppan.

XESTIA (ANOMOGYNA) LAETABILIS* -NIMELLÄ ON KULKENUT KAKSI ERI YÖKKÖSLAJIA, NIMITÄIN *X. LAETABILIS* JA *X. DISTENSA

Esko Suomalainen

09.03.1983

Aina silloin tällöin osoittautuu, että jokin tietty laji käsittää kaksi eri lajia, joskus useampiakin. Näin on käynyt myös yökköslajin *Xestia (Anomogyna) laetabiliksen* kohdalla. Olen todennut, että tähän lajiin on sisällytetty kaksi lajia: *X. laetabilis* (Zett.) ja *X. distensa* (Ev.). Edellisen selitti Zetterstedt Pohjois-Ruotsista v. 1839 ja jälkimmäisen Eversmann Keski-Siperiasta v. 1851. Ne ovat olleet yhdistettynä samaksi lajiksi. Tutkittuani tarkemmin Pohjois-Suomen eri osista kerättyjä yksilöitä, olen tullut siihen tulokseen, että *X. laetabilista* ja *X. distensaa* on pidettävä omina lajeinaan ja että molemmat esiintyvät Suomessa.

Lajien väliset eroavaisuudet

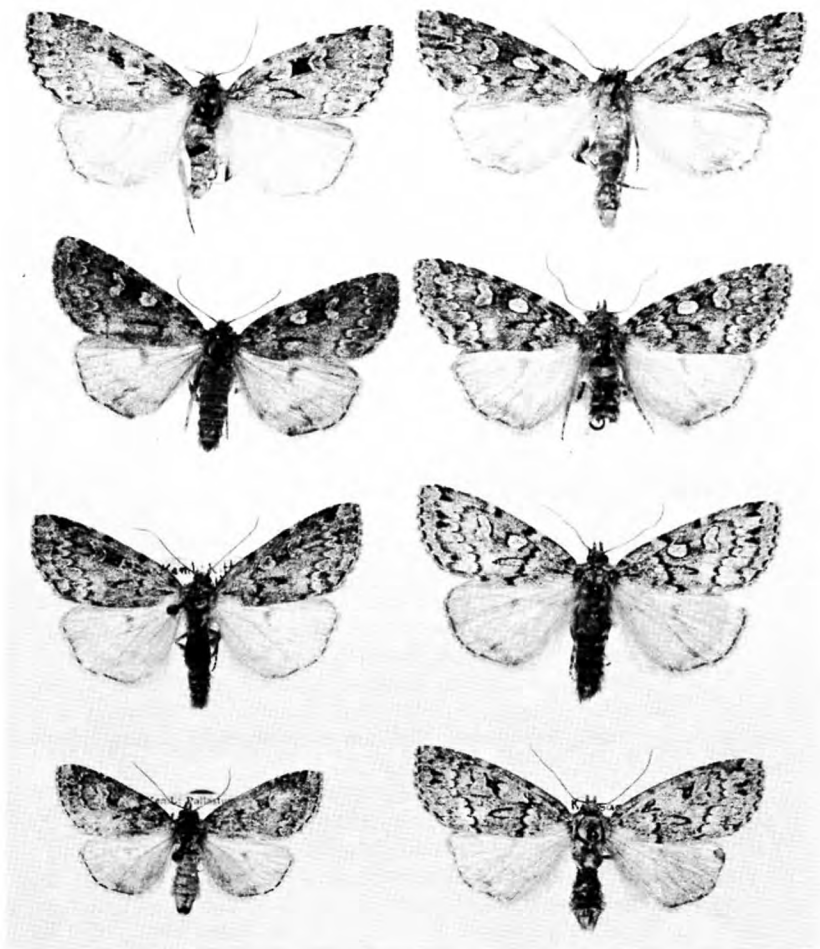
X. distensa -yksilöt ovat jonkun verran *X. laetabiliksia* suurempia (kuva 1). Jälkimmäisen lajin koiraiden siivenkärkien väli vaihtelee välillä 30—40 mm (mitat 30:stä yksilöstä) keskiarvon ollessa 34,4 mm. *X. distensan* 30 koirasyksilön vastaavat mitat olivat 32—41 mm ja keskiarvo 37,4 mm. *X. distensan* koiraan takaruumis on myös tanakampi kuin *X. laetabiliksen*, joten edellinen laji näyttää yleensä isommalta ja tanakammalta. Naaraiden vastaavat mitat ovat: *X. laetabilis* (mitattu 10 naarasta) 28,0—31,5 mm, keskiarvo 29,3 mm ja *X. distensa* (mitattu 5 naarasta) 31,5—37,0 mm, keskiarvo 34,3 mm.

Lajien erottaminen siipien kirjausten perusteella on usein vaikeata, koska erot eivät ole suuria ja siipien kuviot vaihtelevat. *X. distensan* etusiivet ovat usein voimakkaammin kirjavat. Sen etusiipien poikkijuovien hampaat ovat voimakkaammat kuin *X. laetabiliksen*. Sisempi poikkijuova on (hampaaita lukuunottamatta) *X. laetabiliksella* yleensä suora, kun se *X. distensalla* usein tekee puikkotäplän ja takareunan välillä kulmamaisen mutkan siiven tyveen päin. Tällainen mutka voi joskus olla myös *X. laetabiliksella*. *X. distensan* rengastäplä on useammin, ei kuitenkaan läheskään aina, pitkulainen. *X. distensan* takasiivet ovat keskimäärin hieman tummemmat.

Varmimmin nämä molemmat lajit erottaa genitaalien perusteella. Koiraan genitaaleissa on seuraavat erot (vrt. kuvia 2 ja 3).

***X. laetabilis*:**

Valvan kärjessä olevat lisäkkeet, cucullus ja pollex, ovat eri kokoiset. Pollexin suhteellinen koko vaihtelee jonkin verran, mutta se on kuitenkin aina pienempi kuin cucullus (kuva 2). **Clasper** levenee voimakkaasti tyveä kohti (kuva 2). **Uncus** on yleensä leveimmillään tyviosassaan ja kapenee tavallisesti kärkeen päin (kuva 3). Penslatussa yksilössä uncus näkyy kellanruskeana.

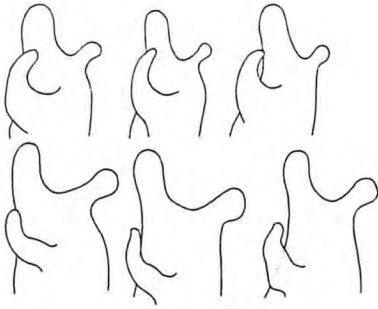
Kuva 1. Vasemmalla (till vänster): *Xestia laetabilis*, 3 ♂♂ ja 1 ♀ (alinna/nedan). Oikealla (till höger): *X. distensa*, 3 ♂♂ ja 1 ♀.

***X. distensa*:**

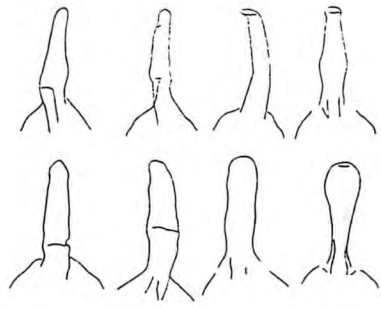
Valvan kärjessä lisäkkeet, cucullus ja pollex, suunnilleen samankokoiset. **Clasperin** tyvi kapeampi kuin edellisellä lajilla, sen tyvessä usein kuroutuma. **Uncus** tasaleveä tai leveimmillään keskeltä tai kärjestä. Se leveämpi kuin edellisellä lajilla. Penslatussa yksilössä uncus näkyy yleensä tummempana kuin edellisellä lajilla (ruskeana).

Valvan kärkilisäkkeet ja uncuksen saa selvästi näkyviin penslaamalla takaruumiin kärjen.

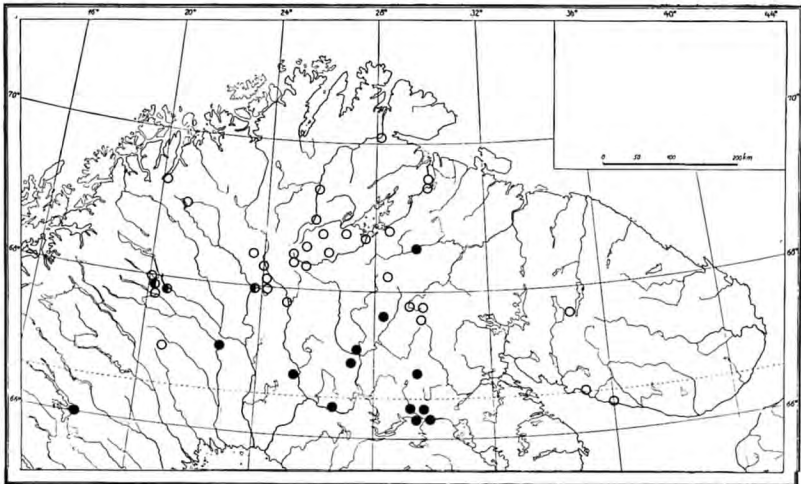
Kuva 2. Yläriveri (ovan): Kolmen *X. laetabilis* ♂:n valva. Kuvissa näkyy myös valvan sisäpinnassa oleva clasper. Alarivi (nedan): Kolmen *X. distensa* -♂:n valva.

Kuva 3. Yläriveri (ovan): Neljän *X. laetabilis* ♂:n uncus. Alarivi (nedan): Neljän *X. distensa* -♂:n uncus.

*X. laetabilis*en ja *X. distensa*n levinneisyys Suomessa

Tutkimieni Suomesta kerättyjen yksilöiden löytöpaikat ilmenevät oheisesta kartasta (kuva 4). Siitä ilmenee, että *X. distensa* esiintyy Etelä- ja Keski-Lapin metsäseuduissa. Sen pohjoisin löytöpaikka Suomessa on Muonio (68° N). Neuvostoliiton puolella laji on tavattu lähellä Suomen rajaa vielä pohjoisempaan Etelä-Petsamon Luttojoella (68°30' N). Lajia

Kuva 4. *X. laetabilis*en (renkaat/cirkel) ja *X. distensa*n (mustat ympyrät/fyld cirkel) löytöpaikat Pohjois-Fennoskandiassa.

ei ole toistaiseksi tavattu lainkaan maakunnista EnL ja InL. Aivan erillinen esiintymä (ei näy kartassa) on Etelä-Suomessa EH: Juupajoen Korkeakoskella (61°50' N), missä laji löydettiin v. 1916 (V. L. Heinänen).

X. laetabilis on levinnyt Keski- ja Pohjois-Lappiin. Sen eteläisin löytöpaikka Suomessa on Ks: Salla, Tuntsa (67°30' N) ja pohjoisin Suomen pohjoisin kohta InL: Utsjoki, Nuorgam (70° N). Vaikka *X. laetabilis* Suomessa esiintyy yleensä *X. distensaa* pohjoisempana, lajeilla ei ole mitään jyrkkää levinneisyysrajaa. Raja-alueilla ne esiintyvät osittain lomikkain.

***X. laetabiliksen* ja *X. distensan* levinneisyys Suomen ulkopuolella**

Molemmat tässä kirjoituksessa käsitellyt *Xestia*-lajit esiintyvät Ruotsissa. *X. laetabilis* on tavattu Pohjois-Ruotsissa ja Köli-vuoriston rinteillä jopa Jämtlannissa saakka etelässä. *X. distensa* tunnetaan toistaiseksi vain Ruotsin Lapista, mutta luultavasti lajilla Ruotsissa on laajempi levinneisyys. Norjasta tunnetaan toistaiseksi vain *X. laetabilis*.

Suomen itäpuolella *X. laetabilis* on tavattu Petsamossa ja Kuolan niemimaalla. Lisäksi se tunnetaan useammasta paikasta Keski- ja Itä-Siperiasta. *X. laetabilis* on edelleen tavattu Mongolian pohjoisosista.

X. distensa on tavattu Neuvostoliiton alueella lähellä Suomen rajaa aikaisemmin Kuusamoon kuuluneen Paanajärven ympäristössä, aikaisemmin Sallaan kuuluneessa Lampelassa ja Etelä-Petsamossa Luttojoella. Edellä oli jo puhe, että lajin tyyppiyksilöt ovat Keski-Siperiasta (Irkutskin guvernementista). Se tunnetaan muutamilta muiltakin paikkakunnilta Keski-Siperiasta. Lisäksi sillä on laaja levinneisyys Pohjois-Amerikan pohjoisosissa, missä sitä tähän asti on pidetty lajina *X. laetabilis*.

Lajien biologiasta

Tietoni tässä tarkasteltavien *Xestia*-lajien biologiasta perustuvat pääasiassa vain Suomessa ja lähialueilla tehtyihin havaintoihin.

X. distensa esiintyy Suomessa Etelä- ja Keski-Lapin havumetsissä, lähinnä kosteapohjaisissa *Hylocomium-Myrtillus*-tyyppisissä kuusimetsissä ja mäntymetsissä. *X. laetabilis* taas asustaa Keski- ja Pohjois-Lapin metsäseuduissa. Sekin esiintyy kosteapohjaisissa *Hylocomium-Myrtillus*-tyyppisissä kuusikoissa, mutta pohjoisempana myös subarktisisissa koiyumetsissä. Koiraiden lento on hitaampaa kuin muiden lähisukuisten *Xestia*-lajien. Kumpikin laji tulee huonosti syöteille. Lyhyempisiipiset naaraat lentävät vähän, minkä vuoksi niitä on vaikea löytää. Kummankin lajin naaraita on kuitenkin tavattu sekä lentämässä että syötiltä istumassa. Naaraiden huono lentokyky hidastaa ilmeisesti lajin leviämistä.

Xestia-suvun *Anomogyna*-alasuven lajeista on todettu, että ne Pohjois-Euroopassa lentävät yleensä vain joka toinen vuosi. Suomen Länsi-Lapissa lentovuodet ovat parillisia ja Itä-Lapissa parittomia. Tutkimieni *X. laetabilis* ja *X. distensa* -yksilöiden lentovuodet noudattavat miltei poikkeuksetta tätä sääntöä. Ainoana poikkeuksena on *X. distensan* esiintyminen eräinä parillisina vuosina Kuusamossa, vaikka laji siellä lentää yleensä vain parittomina vuosina. "Välivyöhykkeellä", jolta on havain-toja sekä parillisilta että parittomilta vuosilta, *X. distensa* on tavattu Rovaniemen mlk:sta sekä parillisena että parittomana vuonna ja Pelkosenniemieltä parillisena vuonna. Ruotsissa tilanne on mutkikkaampi, kun huomioidaan kaikki *Anomogyna*-lajit. Siellä eri lajeilla on sama vuosirytmä vain pohjoisimmassa Ruotsissa ja maan kaakkoisosissa. *X. laetabilis* (vanhassa mielessä) lentää siellä kuitenkin vain parillisina vuosina levinneisyysalueensa eteläisintä osaa lukuunottamatta.

Molemmat lajit lentävät Suomessa heinäkuussa. Tarkastamieni *X. laetabilis*-yksilöiden äärimmäiset lentopäivät ovat 30.06.—31.07 ja *X. distensa* 09.07.—02.08. *X. distensan* lentoaika on siten myöhäisempi. Tämä lentoaikojen ero ilmenee selvänä siellä, missä molemmat lajit esiintyvät samalla paikkakunnalla (meillä Muonion Olostunturilla). Heinäkuun alkupuolella on *X. laetabilista* selvästi enemmän, heinäkuun lopussa taas *X. distensa* on runsaampi.

Kummankaan lajin kehitysasteita ei ole kuvattu.

Kirjallisuutta

SUOMALAINEN, E. 1983: *Xestia (Anomogyna) laetabilis* (Zetterstedt) and *X. distensa* (Eversmann) (Lepidoptera, Noctuidae): two species confused. — Not.Ent. 63: 115-123.

Edellä mainitussa kirjoituksessa on esitetty mm. tarkemmat löytöpaikat, henkilöt, jotka ovat antaneet aineistoa tässä selostettuun tutkimukseen, sekä kysymykseen liittyvä kirjallisuus.

Namnet *Xestia (Anomogyna) laetabilis* har innefattat två olika nattflyarter, d.v.s. *X. laetabilis* och *X. distensa*.

X. laetabilis beskrevs av Zetterstedt från Norra Sverige år 1839 och *X. distensa* av Eversmann från mellersta Sibirien år 1851, men arterna har uppfattats som en enda. Efter att ha undersökt exemplar från olika delar av norra Finland kom Esko Suomalainen till slutsatsen att *X. laetabilis* och *X. distensa* skall uppfattas som egna arter, vilka båda förekommer i Finland.

Arternas skiljetecken består i att *X. distensa* är något större och robustare än *laetabilis*, vingbredden var för 30 hanar i medeltal 37,4 mm och 5 honor i medeltal 34,3 mm mot 34,4 mm för 30 hanar och 29,3 mm för 10 honor av *laetabilis* (Fig. 1).

Arterna är svåra att skilja på basen av de varierande vingteckningarna men *X. distensan* framvingar är ofta brokigare och tvärlinjerna är kraftigare tandade än hos *laetabilis*. Inre tvärlinjen är hos *laetabilis* oftast rak medan den hos *distensa* i regel beskriver en båg mot vingroten mellan tappfläcken och vingens bakkant, om än denna ibland även ses hos *laetabilis*. *X. distensa* har något oftare ovalformad ringfläck samt i genomsnitt något mörkare bakvingar.

De klaraste skillnaderna ses i hanarnas genitalier (Fig 2-3). Hos *X. distensa* är utskotten cucullus och pollex på valvaspetsen ungefär av samma storlek gentemot olikstora hos *laetabilis*. Clasper är vid basen smalare än hos *laetabilis* och uncus är mörkare och bredare hos *distensa*.

Utbredningen hos *X. distensa* och *laetabilis* framgår för Finlands del av fig. 4. *Distensa* är tillsvidare icke påträffad i Enontekiö eller Enare lappmarker och *laetabilis* förefaller att ha en något nordligare utbredning utan skarpare gränser emellan.

X. distensa är känd från Svenska Lappland men den kan väl förekomma annorstädes eftersom *laetabilis* går ned till Jämtland längs Kölen. *Distensa* har tillsvidare ej konstaterats från avträdda gränshydder i Södra Petsamo, Salla och Kuusamo, *laetabilis* går som känt upp till Petsamo och Kolahalvön. Båda arterna förekommer i mellersta Sibirien och *distensa* syns ha vid utbredning i Nordamerikas norra delar fastän arten ansetts vara *X. laetabilis*.

X. distensa anträffas i Finland i fuktiga *Hylocomium-Myrtillus*-typs barrskogar i Södra och Mellersta Lappland. *X. laetabilis* har samma biotop i skogslappland men förekommer längre norrut också i subarktisk björkskog. Hanarna flyger rätt långsamt och honorna uppperbarligen rätt litet, vilket syns begränsa spridningen. Arterna besöker tämligen dåligt beten.

Xestiasläktets Anomogyna underarter är kända för att flyga vart annat år, i finska Västra Lappland jämna år och i Östra Lappland ojämna år. Detta stämmer väl in enligt författarens undersökningar, dock med några undantag i mellanonen samt Kuusamo där *distensa* flugit några jämna år. *Anomogyna* arternas årsflygning är mera komplicerad i Sverige men *laetabilis* (före uppdelningen) syns nästan uteslutande flyga blott jämna år.

X. laetabilis har sin flygtopp i början av juli och *distensa*, som är senare mot slutet av juli, något som kunnat konstateras klart på Olostunturi i Muonio, där båda arterna förekommer tillsammans.

ML

KOKOUSSELOSTUKSIA

Joulukuun kuukausikokouksessa 14.12. oli puheenjohtajana Kauri Mikkola, sihteerinä toimi Henry Holmberg ja läsnä oli 80 seuralaista. Illan toinen esitelmöitsijä, Jukka Jalava, oli sairauden takia estynyt saapumasta kokoukseen, joten hänen esitelmänsä jäi kuulematta. Kauri Mikkola piti lyhyen selostuksen neljästä yökkösestä, *Anarta myrtilli*, *A. cordigera*, *A. melanopa* ja *Discestra trifolii* ja niiden välisistä sukulaisuussuhteista. Esitystä valotti diakuvasarja. Illan toinen esitelmöitsijä, Pekka Vakkari, kertoi syöttiryspyynnistä Tvärminnen alueella. Tutkimuksensa tuloksena hän saattoi todeta eri lajeilla vuosittaisia kannanvaihteluita sekä eri biotoopeilla tapahtuneen syöttipyynnin vaikuttavan lajien runsaussuhteista saatavaan kuvaan. Lisäksi hän totesi syöttirysäkeräilyyn antavan harrastelijoillekin mielenkiintoisia lajeja, olihan hän saanut tutkimuskauden aikana peräti 17 yksilöä *Habrosyne derasaa*. Esitelmien johdosta syntyi vilkas keskustelu; lyhennelmät myöhemmin Baptriassa.

Sääntömääräisen **syyskokouksen** (14.12.) puheenjohtajana toimi kunniapuheenjohtaja Esko Suomalainen ja sihteerinä Henry Holmberg. Kokous valitsi hallitukseen entiset jäsenet uudelleen sihteerinä lukuunottamatta Christer Hublinin kieltäytyttyä: Puheenjohtajaksi Kauri Mikkola, varapuheenjohtajaksi Antti Aalto, sihteeriksi Pertti Panula, rahastonhoitajaksi Erkki Franssila ja hallituksen jäseniksi Magnus Landtman, Martti Attila ja Peter Waselius. Tilintarkastajiksi valittiin Walter

Hackman ja Kalle Wettenhovi ja varatilintarkastajiksi Antti Pekkarinen ja Miika Vuola.

Syyskokous hyväksyi vuoden 1984 toiminta- ja taloussuunnitelmat sekä jäsenmaksut (varsinainen jäsen 40,—; muut jäsenet 25,—; liittymismaksu 15,—; ainaisjäsenmaksu 25 kertaa ao. jäsenmaksu).

HH

Tieteellisen Perhostutkimuksen Edistämisrahaston syyskokous pidettiin myös 14.12.1983. Rahaston hoitokuntaan vuodeksi 1984 valittiin seuraavat henkilöt: puheenjohtajaksi prof. Esko Suomalainen, varapuheenjohtajaksi fil. maist. Osmo Peltonen, sihteeriksi mainospääll. Armas Järvelä sekä muiksi jäseniksi ev. luutn. Ilkka Jalas ja lääket. lis. Magnus Landtman. Tilintarkastajiksi valittiin prof. Walter Hackman ja kanslianeuvos Kalle Wettenhovi sekä varalle dosentti Antti Pekkarinen ja pastori Miika Vuola. Kokouksessa esitettiin ja hyväksyttiin toiminta- ja taloussuunnitelmat rahaston vuodelle 1984.

AJ

Tammikuun kokouksessa 18.01. puheenjohtajana toimi Kauri Mikko-la ja sihteerinä Pertti Panula. Läsna oli 86 seuran jäsentä. Kokouksen alussa ilmoitettiin, että korjauksena edellisessä Baptriassa olleisiin tietoihin maaliskuun kokous on yhteiskokous Suomen Hyönteistieteellisen Seuran kanssa ja sääntömääräinen **kevätkokous** pidetään vasta **toukokuussa**. Seuran jäsenmatrikkelia toimitetaan edelleen. Vuonna 1985 pidettävään juhlanäyttelyyn tarvitaan vapaaehtoisia sekä valmistelemaan näyttelymateriaalia että avustamaan varsinaisessa näyttelyssä. Keväällä pidettäviin arpajaisiin otetaan vielä vastaan lahjoituksia voitoiksi. Kokouksessa esiteltiin suodatinnaamari, joka sopii perhosten tappamisessa käytetyille myrkyille ja suojaa maksavaurioilta. Naamaria on saatavana hintaan 115,— mk/kpl. Sukellustarkoitukseen valmistettu snorkkeli sopii samaan tarkoitukseen. Keskustelussa todettiin, että useiden yleisesti käytettyjen myrkkujen hengittäminen saalista lajiteltaessa on terveydelle vaarallista.

FL Juhani Itämies esitelmöi perhosten sukketiosta Rauman saaristossa. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, missä järjestyksessä perhoset ilmaantuvat saarille ja kuinka nopeasti perhoset seuraavat ravintokasviaan uusille alueille. Tutkimusalueeseen kuului 60 erikokoista saarta, joilta tutkittiin putkilokasvit ja perhoset. Kasveja tavattiin 234 lajia, perhosia 609 lajia. Pyyntimenetelmät olivat pääasiallisesti haaviminen ja etsiminen, valopyyntiä harrastettiin vähän. Tutkimuksessa todettiin eräiden lajien vaihtavan ravintokasvia saaristoon siirtyessään. Näin esimerkiksi *A. lota* syö saaristossa tyrniä. Ruoholaukan juuresta löydettiin aikaisemmin tuntematon *H. nordstroemini* toukka, josta kasvatettiin aikuinen. Lyhennelmä seuraavassa numerossa.

FL Tytti Sutela kertoi tiedekeskushankkeesta. Kyseessä on laajamittainen hanke, jonka budjetti on 80 mmk ja jonka on suunniteltu valmistuvan vuonna 1988. Sitä tulevat ylläpitämään valtio, kunta ja elinkeinoelämä. Sijoituspaikkaa ei ole vielä ratkaistu. Vastaavaa keskusta ei ole muualla Pohjoismaissa. Valokuvauskilpailun arvostelulautakunta esitteli kilpailukuvat ja arvosteluperusteet. Voittaneiden kuvien palkitsemisen jätettiin seuraavaan kokoukseen. Tiedonannoissa esitettiin mm. *E. crepuscularia* Helsingistä (H. Holmberg & J. Wettenhovi).

Helmikuun kokouksessa 08.02. puheenjohtajana oli Kauri Mikkola ja sihteerinä toimi Pertti Panula. Läsä oli 85 jäsentä. Puheenjohtaja lausui muistosanat seuran perustaja- ja kunniajäsenestä Jouko Kaisilasta, joka on kuollut pitkäaikaisen sairauden jälkeen. Toukokuun kokous on tarkoitus pitää Turussa 19. päivänä toukokuuta. Tarkemmat tiedot viimeisellä sivulla. Jäsenten tilaamat kirjat on noudettava mahdollisimman pian, koska lunastamattomat kirjat aiotaan pian myydä halukkaille.

Kauri Mikkola ja Jukka Jalava kertoivat vuoristokeräilystä Altailla kesällä 1983. Keräilyalue on kaukana sisämaassa ja sen fauna varsin huonosti tunnettu. Matkan tarkoituksena oli selvittää, kuinka meilläkin tavattavat arkoalpiiniset lajit elävät alkuperäisillä esiintymisalueillaan. Retkeilyalueella todettiin runsaasti *Parnassius*-lajeja. *Melitaea*-lajit olivat runsaita samoin kuin sinisiivet, kun taas hopeätäpliä nähtiin varsin vähän. Retken aikana todettiin *L. disparin* massaesiintyminen ja saatiin 220 yksilöä *E. alexis* -yökköstä, jota tunnettiin aikaisemmin vain parikymmentä yksilöä. Noin puolet lajeista oli Suomessakin tavattavia. Esitelmöitsijä esitti, että mannerjään vaikutusta lajien leviämiseen on mahdollisesti yliarvioitu. Idästä länteen näyttää olevan yksi selvä leviämisreitti pohjoisessa ja toinen pitkin eteläistä vuorijonoa.

Varapuheenjohtaja Antti Aalto jakoi valokuvauskilpailun palkinnot. Kehitysvaiheista annettiin ensimmäinen palkinto Kimmo Silvoselle, toinen palkinto Pertti Pakkaselle ja kolmas Matti Aroselle. Aikuisten perhosten sarjassa jaettiin toinen palkinto Matti Aroselle ja Heikki Kronholmille ja kolmas palkinto Pekka Niiraselle. Lauri Kaila jakoi palkinnot joulukuun kokouksen jälkeen pidetyn tietokilpailun voittajille. Ensimmäisen palkinnon sai Henry Holmberg, toisen Miika Vuola ja kolmannen jakoivat Heikki Attila, Sakari Kerppola ja Ilkka Kontuniemi.

Kauri Mikkola kertoi uudesta lajista *M. secalellasta*, joka on erotettu *M. secaliksesta*. Laji on varsin runsas esiintymisalueellaan, mutta tuntuu esiintyvän rajoitetummin kuin *M. secalis* kuivilla ja lämpimillä biotoopeilla. Koira on määrittävissä genitaaleista samoin kuin ilmeisesti myös vielä määrittämättä olevat naaraatkin (ks. lyhennelmä s.). Tiedonannoissa esitti Osmo Peltonen, kuinka lajit *B. cristatella* ja *B. argentisignella* voidaan erottaa. Naaraalla on eroa etusiipien kirjailussa (*cristatella* yksiväriset, *argentisignella* vaaleita täpliä). Koiraat ovat habitukseltaan samanlaisia, mutta genitaaleista määrittäminen käy jopa ilman preparaatin tekoa.

Jäsenistö

Kuukausikokouksessa 7/83 (12.10.1983) ehdotettiin jäseniksi Kalevi Ala-Kotila, Toivo Koskinen, Veikko Mäkinen, Esa Rapo, Kari Tuominen, Ossi Öhman, Veli-Matti Mussalo ja Sten Vikström.

Kuukausikokouksessa 8/83 (09.11.1983) ei käsitelty jäsenasioita.

Kuukausikokouksessa 9/83 (14.12.1983) hyväksyttiin jäseniksi Kalevi Ala-Kotila, Toivo Koskinen, Veli-Matti Mussalo, Veikko Mäkinen, Esa Rapo, Kari Tuominen, Sten Vikström ja Ossi Öhman sekä 15 vuotta täyttäneet Petri Graeffe, Markku Haapalehto, Jukka Klem, Timo Koponen, Markus Männistö, Topi Nieminen, Mika Puputti, Juha Santa ja Esa Ström. Jäseniksi ehdotettiin Kim Laine ja Martin Söderström sekä alle 15-vuotiaat Juha Ali-Melkkilä, Jesse Jaatinen, Olli-Pekka Kahlos, Timo Kuparinen, Sami Lahtinen, Ari Lehtonen, Mikko Nissinen, Kaisu Rytkönen, Esa Sormunen ja Marko Tähtinen. Jäsenyydestä ilmoitti luopuvansa Siviä Lehtinen.

Kuukausikokouksessa 1/84 (18.01.1984) hyväksyttiin jäseniksi Ilpo Aalto, Mikael Axelqvist, Henrik Forslund, Soini Hyttinen, Marko Knuutila, Jari Koskenpato, Martti Kuisma, Matti Lamppu, Kim Laine, Jouni Repo, Hannu Rundberg, Jari Salminen, Martin Söderström, Jouni Tikka, Ilpo Toivonen ja Ann-Mari Vikström sekä 15 vuotta täyttäneet Timo Laitinen ja Heikki Laukkonen. Jäseniksi ehdotettiin Olavi Kantelinen, Juha Kylliäinen, Tapio Lauko, Seppo Mäkelä, Petri Männikkö, Jari Nenonen, Timo Parviainen, Jukka-Pekka Patrakka, Jussi Rautalahti, Risto Säilä, Jyrki Tikka ja Kalevi Näkki, jonka ikä ei ole tiedossamme sekä alle 15-vuotiaat Jan Harti, Kaj Högman, Eija Kleemola, Mikko Patrakka, Jari Remes, Pasi Tammi, Jami Tamminen, Kimmo Velling ja Ville Virta.

Kuukausikokouksessa 2/84 (08.02.1984) hyväksyttiin jäseniksi Olavi Kantelinen, Juha Kylliäinen, Tapio Lauko, Seppo Mäkelä, Petri Männikkö, Jari Nenonen, Timo Parviainen, Jukka-Pekka Patrakka, Jussi Rautalahti, Risto Säilä, Jyrki Tikka, Kalevi Näkki ja Petteri Pusa. Jäseniksi ehdotettiin Mika Polamo ja Kaisu Kiiskilä sekä alle 15-vuotiaana Timo Mäkeläinen.

PP

PERHOSLAATIKOITA

Edelleen on saatavana seuraavia kokoja:

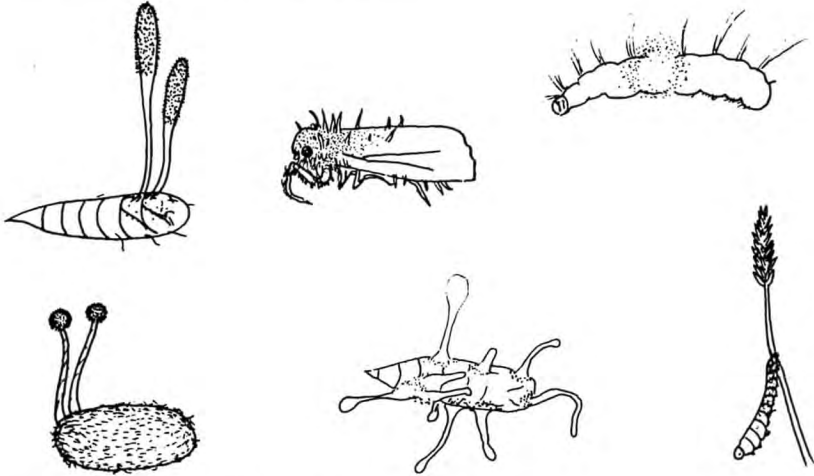
— iso, lasikantinen	(353 x 242 x 50 mm)	35,—
— iso, pahvikantinen	(353 x 242 x 50 mm)	24,—
— pieni, pahvikantinen	(280 x 215 x 50 mm)	19,50

KOTELOVALMISTE KY

Höyläämötie 10
00380 HELSINKI 38
Puh. 90-551 258

LOISSIENET TALTEEN!

Perhosia tappavat loissienet muodostavat monimuotoisen eliöryhmän, josta on hyvin vähän tietoja Suomesta. Näitä sieniä voi esiintyä perhosten kaikissa kehitysvaiheissa, toukissa, koteloissa ja imagoissa (katso kuva 1). Infektoitunut kotelo saattaa olla vaikea löytää maastosta, mutta toukat ja imagot ovat helpompia löytää, koska ne usein kuolevat heinäkorsille tai kasvien lehdille.

Kuva 1. Esimerkkejä loisituista perhosista.
Fig. 1. Exempel på infekterade fjärilar.

Tutkin tällä hetkellä eri hyönteisryhmien loissieniä ja toivoisin, että perhoskeräilijät, mikäli löytävät epäilyttäviä loisittuja perhosia, säästäisivät nämä näytteet tutkimuksia varten (loisitut perhoset eivät yleensä kelpaa kokoelmiin huonokuntoisuuden takia). Näytteet voi ensin kuivattaa ja sitten tallentaa pieniin paperikuoriin kaikkine löytötietoineen (myös perhoslaji mikäli tunnistettavissa). Muita kiinnostavia havaintoja, jotka liittyvät näytteeseen, kuten loisittujen yksilöiden lukumäärä, esiintymisala ym. otan myös kiitollisuudella vastaan. Näytteet voi lähettää osoitteella:

Larry Hulden
Eläinmuseo, hyönteisosasto
P. Rautatiekatu 13
00100 Helsinki 10

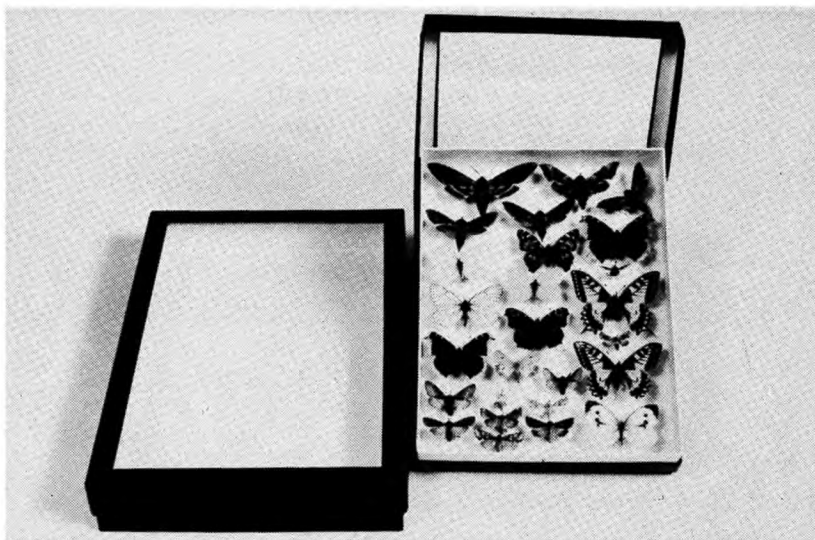
Upprop till fjärlssamlare om parasitsvampar!

Fjärlssamlare uppmanas spara alla prover av fjärilar (imago, larv eller puppa) som är infekterade av svampar (se fig. 1). Proverna kan torkas och uppbevaras i papperskonvolut tillsammans med noggranna fynddata (även arten om den kan identifieras). Proverna kan sändas till adressen ovan.

PERHOSLAATIKOT

vaivattomasti ja edullisesti suoraan valmistajalta

Saatavana kahta eri kokoa:

pieni 285 × 215 × 55 mm

iso 350 × 240 × 50 mm

kumpaakin kokoa valmistetaan sekä umpi-
että lasikantisena

Tilauksesi voit tehdä vaivattomimmin kääntö-
puolella olevalla tilauslomakkeella tai soitta-
malla:

JÄRVENPÄÄN KOTELO OY

puh: 90-280199

PERHOSLAATIKKO TILAUS

pvm.

Tilaaaja:

Osoite:

- pieni umpikannella _____ kpl á 18.80
- pieni lasikannella _____ kpl á 34.70
- iso umpikannella _____ kpl á 24.60
- iso lasikannella _____ kpl á 36.80
lvv:een

tilauksen hintaan lisätään pakkaus- ja
postituskulut

Toimittaja:

**Järvenpään
Kotelo Oy**

Neulakatu 4

PL 79

04401 Järvenpää

puh: 90-280199

MESAPAMEA SECALIS (L.) KAHTIA**Kauri Mikkola****08.02.1984**

Kaikkien tuntema maataloustuholaislaji, valkotähkäyökkönen on haljennut kahtia! Virolainen REMM (1983) on kuvannut uuden lajin *Mesapamea secalella*, joka on ollut sekaantuneena *M. secalis* -lajiin.

MIKKOLA & JALAS (1979, s. 96) toteavat, että tutkituissa *M. secalis* -näytteissä yksivärisen f. *nictitans* -muodon osuus nousee Helsingin keskusta kohden. Ajatuksena on, että kyseessä voisi olla teollisuusmelanismi. Ihmettelyn aiheena on, miksi sitten mustin muoto, f. *leucostigma*, ei runsastu keskustassa, ennemmin päinvastoin. Nyt syy on selvinyt. Juuri *M. secalella* aiheuttaa Helsingin näytteiden poikkeavan jakaantumman (ks. taul. 1). Valitettavasti *M. secalis* -polymorfismia 1970-luvun puolivälissä tutkinut pro gradun tekijä heitti työn kesken vaihdettuaan tiedekuntaa!

Taulukko 1. Värimuotojen ja *M. secalellan* osuudet viidessä *Mesapamea*-näytteessä.

Näytteen paikkakunta, vuosi ja laatu	Yht. yks.	<i>M. secalis/secalella</i> koiraisissa				Yht.	% <i>secalella</i>	
		f. <i>secalis</i>	f. <i>didyma</i>	f. <i>nictitans</i>	f. <i>leucostigma</i>		♂♂	♀♀
Maakunnat A, V ja U, monia vuosia, valikoitua museoaineistoa	55	7/0	16/0	22/1	9/0	54/1	1.8	ei laskettu
EK: Vehkalahti 1953— 1968, valikoimatonta museoaineistoa	190	6/0	52/0	23/0	9/0	90/0	0	100
U: Tammisaari, Jussarö, 1976, random-näyte	147	2/0	35/0	14/5	14/0	65/5	7.1	77
U: Tammisaari, Espingskär 1976, random-näyte	91	1/5	5/5	2/41	1/3	11/54	83.1	26
U: Helsinki, keskusta, 1972—1974, random-näyte	95	2/1	22/9	9/34	5/2	38/46	54.8	11
Yhteensä	578	18/6	130/14	72/81	38/5	258/106	29.1	214

Määrittäminen

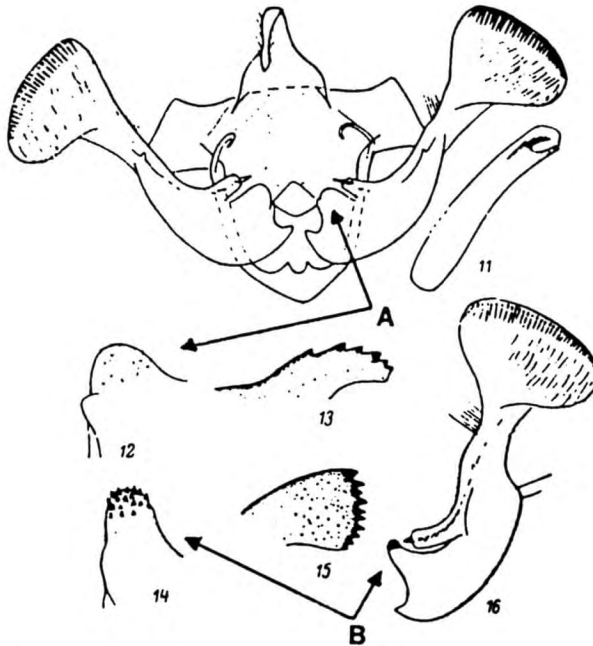
Ulkoisista tuntomerkeistä yksittäistä *M. secalella* -yksilöä ei ainakaan toistaiseksi pystytä edes kovin vahvasti epäilemään saatikka sitten määrittämään (eräät seuran kokouksen ehdotuksetkaan eivät toimi). Identtisiä yksilöitä tuntuu näet aina löytyvän *M. secalis* -lajista, vaikkakin harvakeen. Näytteissä uuden lajin osallisuuden voi nähdä heti: se on näet keskimäärin pienempi ja yksivärisempi ja yksilöistä on n. 75% *nictitans*- ja vain 10—15% *didyma*-muotoa. *M. secalis* -näytteissä on puolet *didymaa* ja vain n. 25% *nictitansia*. Näytteet, joissa on huomattavasti *M. secalellaa*, vaikuttavat monotonisemmilta kuin puhtaat *M. secalis* -näytteet ja yksilöiden koko on pienempi.

Helsingin yliopiston eläinmuseon melanisminäytteiden (31, yht. 2680 yks.) läpikäymisestä saatu kokemus osoittaa, että jos pitkistä *M. secalis* -sarjoista valitaan erilleen muutamia harvat pienet ja yksiväriset yksilöt, ne eivät yleensä ole *M. secalellaa*. Vasta kun näytteen ulkonäkö vaikuttaa jo ensisilmäyksellä epäilyttävältä, *M. secalella* on mukana. Uusi laji on siis esiintymisessään huomattavan paikallinen.

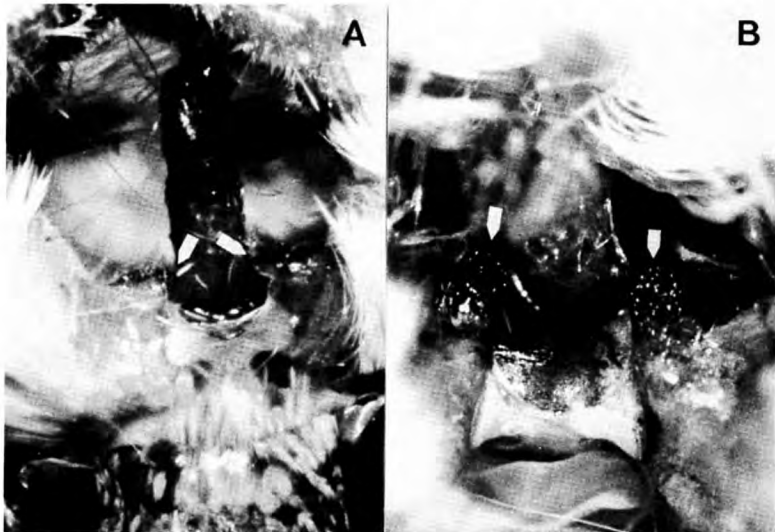
Joka tapauksessa useimmat *M. secalella* -yksilöt ovat, paitsi pienehköjä, hyvin yksivärisen tummanruskeita ja niiden munaistäplässä on yleisesti hyvin vähän valkoista. Vähälukuisista muodoista *didyman* ulkosarake on useammin tumma kuin vaalea (*M. secalis*: päinvastoin). Nimi-muodolla on etusiiven etuosassa syvän mustahko varjo ja f. *leucostigma* näyttää olevan (5 yks. nähty) tasaisen punaruskeansävyinen, mikä poikkeaisi *M. secalis* -lajin lähes puhtaan mustasta.

Varman genitaalitutomerkin näkee yleensä vain tekemällä preparaatin tai katkaisemalla kuivana toisen sivulämssän. Samalta puolelta on poistettava niin paljon ihoa ja genitaalirakenteita, että vastapäisen lämssän tyviosan clavus tulee näkyviin (samanpuoleinen clavus usein rikkoutuu tai häviää), vrt. kuvat 1 ja 2. Lämssät ovat vain harvoin valmiiksi niin levällään (kuva 2), että pelkkä suomujen poistaminen riittää, joten ensi kesänä olisi kaikista *Mesapamea*-yksilöistä puristettava ja aseteltava sivulämssät tuoreeltaan levälleen (vrt. yökköskirja 1; pelkkä avaaminen ei riitä).

M. secalis -lajin clavus on tasaisen tappimainen, kärkipuolelta vahvasti kitinisoitunut, tumman ruskea ja hampainen. Vastaava osa on *M. secalellalla* pyöreähkö, tyvestä selvästi leveämpi ja, mikä tärkeintä, heikosti kitinisoitunut, saman värinen kuin muut kitiiniosat, kärjestään tasaisesti pienten nypylöiden peittämä ja takaa alhaalta kulkee ylös eteen selvä poimu. REMM (1983) osoittaa, että aedeaguksen cornuteissa on eroa; jos vesica puhalletaan ulos, huomataan, että lajeilla on vesicassa selvästi erilaiset sivupussit. Minkäänlaisia epäilyksiä ei siis ole näiden taksonien lajiarvosta, elävähän ne usein yhdessä (taul. 1) eikä välimuotoja ole havaittu. Naaraat ovat määrittämättä, mutta Englannissa T. Agassiz (suull.) on havainnut, että *M. secalella* ♀:n ostium bursae on pienempi kuin *M. secalis*'in sekä sitä seuraava pussi pyöreämpi, äkisti kapeneva.

Kuva 1. Remmin (1983) *Mesapamea*-kuvat. A = *M. secalella* ja B = *M. secalis* -lajin clavus, 13 ja 15 vastaavasti lajin aedeagusksen cornuutit.

Kuva 2. *Mesapamea*-lajien clavukset (nuolet) suoraan takaapäin katsottuina, kun sivulämssät sattumalta ovat aivan levällään. A = *M. secalella* ja B = *M. secalis*. Kuva: K. Mikkola & R. Tynnelä.

Esiintyminen ja levinneisyys

M. secalella REMM, 1983 -lajia on Suomesta löytynyt vain saaristosta ja rannikon läheisyydestä, ei toistaiseksi yli 10 km:n päästä merestä, ainoastaan Uudeltamaalta Tammisaaresta Pernajan Rabbakseen. Isotkaan näytteet Lohjan seudulta, EH: Hollolasta, U: Ruotsinpyhtäältä, EK: Vehkalahdelta ja Virolahdelta, LK: Parikkalasta ym. eivät valikoidulla tuottaneet myönteistä tulosta (vain taulukon 1 näytteet määritettiin läpikotaisin genitaaleista).

Helsingin ympäristössä, Tapiolasta Vartiokylään, lajia on monissa näytteissä. Tammisaaren Jussarö, mutta varsinkin Espingskär, aukea ja kuiva, kulttuuriniittyinen ja kivikkoinen saari (*Apamea sublustris*, *Standfussiana lucerneae* ym.), ovat kserotermisiä, kuivan lämpimiä biotooppeja. Lisäksi vuosi 1976 muistetaan kuivien biotooppien lajien huippuvuotena (vrt. taul. 1). Ehkä laji löytyy pitemmältä sisämaasta, kun syöttörysäät asetetaan ahoille, kedoille yms. Nyt ”sisin” yksilö oli U: Kirkkonummen Kauhalasta. A:sta ja V:sta tutkittiin vain tavallista museoaineistoa. Kun vasta 55. museoyksilö oli *M. secalella* (Helsingistä), yritys ei sano juuri mitään näiden maakuntien tilanteesta.

Viron ulkopuolelta laji on lisäksi todettu Ruotsista (Moberg), Tanskasta (Fibiger), Neuvostoliitosta myös Pskovista (Skvortsov) sekä Alpeilta (Moberg), ja Brittein saarilta (Agassiz). Monet tiedot perustuvat M. Fibigerin ja A. Mobergin kanssa *Nota lepidopterologica*n kirjoitettuun yhteisartikkeliin.

Biologiasta

Lajien lentoajoissa ei liene eroa. Uuden lajin biologia ja toukka ovat tuntemattomia. Toivottavasti ne, jotka ensimmäiseksi sattuvat keräämään hyvällä *M. secalella* -biotoopilla, muistavat munittaa sopivan näköisiä ♀♀ (ohjeita antanevat ystävälliset Peltoset). *M. secalellan* paikallisuus voisi johtua sitoutuneisuudesta johonkin kuivan paikan kulttuurinseuralaisheiniin, mutta ilmastolliset syytkin voivat olla selityksenä (tai yhdistelmä, esim. koiranheinä ja lounainen ilmasto). Erityisen mielenkiintoinen on mahdollinen kilpailutilanne *M. secalis* -lajin kanssa. Tämänhetkinen käsitys *M. secalellan* levinneisyydestä sisältää sen, että meillä viljoissa todetut valkotähkäisyystuhot ovat olleet *M. secalis* -lajin aiheuttamia, koska niitä on sattunut nimenomaan Itä-Suomessa.

Nimikysymys

Lajin *Phalaena Noctua secalis* kuvasi Linnaeus v. 1758. Lajia ei lainkaan mainita *Systema naturae*n 12. painoksessa (1767), mutta Linnaeuksen Lontoossa olevasta kokoelmasta löytyi 06.03.1984 kaksi alkupeiräistä linneeläisessä neulassa (ks. *Baptria* 3/82 s. 67). Molemmat ovat suurikokoisia *didyma*-muodon koiraita, varmasti siis eivät *M. secalella*

-lajia. Näistä valitaan yhteistyössä D. S. Fletcherin kanssa lektotyypit, eikä mitään nimistösekaannusta pääse syntymään. Sen sijaan on tietenkin mahdollista, että *M. secalella* osoittautuu jonkin vanhemman nimen synonyymiksi. — Suomenkielisenä nimenä voidaan käyttää martotähkäyökköstä, koska toukan elintapa lienee sama kuin valkotähkäyökkösellä.

Kirjallisuus

REMM, H. 1983. Novyje vidy covok (Lepidoptera, Noctuidae) iz SSSR. (New species of Noctuidae (Lepidoptera) from the USSR.) — Entomol. Obozr. 62: 3.

Tudelingen av *Mesapamea secalis*

Esten Remm har 1983 beskrivit den nya arten *Mesapamea secalella*, vilken ingått i arten *M. secalis*. Natflyboken av Mikkola & Jalas uppger att den enfärgade f. *nictitans* av *M. secalis* ökar i proportion mot centrum av Helsingfors och man utgår från att det rör sig om industrimelanism men spekulerar dock över varför den svartaste formen f. *leucostigma* icke tilltar utan avtar mot centrum. Det har nu klarnat att det är just *M. secalella* som framkallar den ovanliga fördelningen av randomproven, se tabell 1.

Individuella exemplar av *M. secalella* kan icke med någon större säkerhet utpekas på basen av yttre kännetecken men av större prov framgår att arten i genomsnitt är mindre och mera enfärgad än *secalis*. Vidare utgör ca 75% av *secalella* formen *nictitans* och blott 10—15% f. *didyma* mot ca 25% *nictitans* och 50% *didyma* hos *secalis*. Förutom att *secalella*-exemplaren är små och monotont mörkbruna har de påfallande mindre vitt i njurfläcken.

Säkra genitalkännetecken ses i allmänhet blott efter att preparat har gjorts eller alternativt efter att den ena genitalklaffen avbrutits såsom torr efter friläggning av så mycket hud och genitalstrukturer på denna sida att andra klaffens bas med clavus blir synlig. Se bild 1 och 2. För att underlätta bestämningen borde genitalklaffarna på alla *secalis*—*secalella*-hanar som färskas tryckas ut ur bakkroppen samt bredas ut för att synas. T. Agassiz i England anser att ostium bursae är hos *M. secalella* honan mindre än hos *M. secalis* och att säcken närmast den är rundare, snabbt avsmalnande.

Clavus är hos *M. secalis* jämt tappformad, mörkbrun och tandad samt mot spetsen starkt kitiniserad. Hos *secalella* är clavus vid basen bredare och avrundad samt svagare kitiniserad, av samma färg som övriga kitindelar, men mot spetsen småknottrig och ett tydligt veck förlöper nedifrån baktill upp mot framdelen. Taxonernas artvärde kan icke betvivlas, de lever ofta tillsammans men mellanformer har inte anträffats.

M. secalella verkar att vara kustbunden i Finland, ännu inte anträffad längre in i landet än 10 km från kusten. Arten verkar att föredra xeroterma, varma och torra biotoper, samt är tills vidare blott anträffad i Nyland från Ekenäs till Pernå, med synbart stark förekomst i Helsingforstrakten.

Utanför Estland är arten yttermera konstaterad i Sverige och från Alperna av Moberg samt av Fibiger i Danmark, av Skvortsov i Pskov i Sovjet och av Agassiz på Brittiska Öarna, uppgifterna baserar sig för det mesta på en artikel av Fibiger, Moberg och Mikkola till Nota lepidopterologica. Biologin är oklar, flygtiderna är desamma, äggläggningar från lämpliga *M. secalella*-biotoper borde företas, *secalellas* lokala förekomst kan tala t.ex. för en speciell näringsväxt medan skador på sädeslag i Östra Finland med säkerhet tycks kunna påläggas *secalis* eftersom *secalella* ej anträffas där.

Arten *Phalaena Noctua secalis* beskrevs av Linné 1758 och det finns två ex. i Linné-samlingen i London, båda stora *didyma*-hanar, säkert inte *M. secalella*. I samarbete med D. S. Fletcher kommer lektotypen att utväljas och ingen inblandning sker med den nya arten *secalella*.

JOUKO KAISILA IN MEMORIAM

Suomen Perhostutkijain Seuran kunniajäsen dosentti Jouko Kaisila kuoli loppiaisena 1984 vuosia kestäneen sairauden murtamana.

Jouko Kaisila syntyi 15.01.1917 Liperissä. Hän kirjoitti ylioppilaaksi Hämeenlinnan lyseosta v. 1936, valmistui filosofian kandidaatiksi v. 1945, suoritti filosofian lisensiaatin tutkinnon v. 1958 ja väitteli filosofian tohtoriksi v. 1962. 1940-luvulta lähtien Jouko Kaisila työskenteli enimmäkseen Helsingin yliopiston eläintieteen laitoksessa ja eläinmuseossa eläkkeelle menoonsa asti v. 1978, tästä viitisentoista vuotta museonhoitajana. Hän hoiti myös lyhyen aikaa eläintieteen apulaisprofessorin virkaa Oulun yliopistossa.

Jouko Kaisila oli lähinnä perhostutkija, vaikka hän harrastikin lisäksi mm. matelijoita ja sammakkoeläimiä sekä valeskorpioneja. Hänen lukuisista perhosartikkeleistaan erottuvat tärkeimmiksi Aunuksen suurperhosfauna vuodelta 1947 sekä perhosten vaellusta ja ekspansiota kaakosta ja etelästä Suomeen koskeva väitöskirja vuodelta 1962. Jouko Kaisila oli Suomen Perhostutkijain Seuran perustajajäsen sekä pitkäaikainen johtokunnan jäsen. Hän piti Suomen Perhostutkijain Seuran kokouksissa parisenkymmentä antoisaa esitelmää, joista eräät koskivat perhostieteen historiaa Suomessa, mm. J. M. af Tengströmiä, ja useat hänen tekemiään monia matkoja, mm. Intiaan, Sudaniin, Huippuvuorille, Japaniin, Portugaliin ja Romaniaan. Suomen Perhostutkijain Seuran kunniajäseneksi Jouko Kaisila kutsuttiin 17.01.1977. Uranuurtajana Jouko Kaisila sai väitöskirjansa valmistelemiseksi tilaisuuden tutkia aineistoja eläinmuseoissa Tartossa, Moskovassa ja Leningradissa, missä häntä vieläkin lämpimästi muistellaan.

Perhostieteen alalla Jouko Kaisilalla oli erityisen laaja yleistietous. Hän oli pitkän aikaa maamme johtava perhosfaunistikko ja perhostuntija. Hänellä oli 1960-luvun lopulla suunnitteilla laaja perhoskäsikirja, mutta tämän työn edistyminen ilmeisesti katkesi hänen sairauteensa. Jouko Kaisila tunnettiin huumorintajuisena ja auttavaisena kollegana ja harrastustoverina sekä hyväntahtoisena nuorempiensa tukijana. Hänen elämäntyönsä on jättänyt pysyvät ja arvokkaat jäljet suomalaiseen perhostutkimukseen.

KEVÄTKOKOUS SIIRRETTY!

Teknisistä vaikeuksista johtuen (painovirhe kokouskutsussa Baptriasa 4/83) sääntömääräinen kevätkokous on siirretty pidettäväksi **lauantaina 19.05.1984 klo 14.00 Turussa (Gadolinia, auditorio I, Porthaninkatu 3, 20500 Turku 50)** pidettävän symposion yhteydessä. Kuljetuksista, muusta symposio-ohjelmasta ja ilmoittautumisesta ks. tarkemmin s. 24.

Kloroformin yhteistilaus

Seuran jäsenillä on mahdollisuus tilata huhti- ja toukokuun kokouksissa tai suoraan Leif Ekholmilta kloroformia (teknistä laatua) 10 litran (= n. 15 kg) astioissa hintaan 200,— mk (175,— mk astialta, jos tilauksia yli 15).

Leif Ekholm, Kauppiaskatu 13 B 50, 20100 Turku 10, puh. 921-148 60

Pohjoismainen kongressi siirretty

Kööpenhaminassa vuonna 1985 pidettäväksi ilmoitettu 4:s pohjoismainen hyönteistieteilijäin kongressi on siirretty vuoteen 1986. Siirtämisen syynä on samaan ajankohtaan osunut toinen kongressi. Tarkemmat ajat myöhemmin.

Edullisesti valokuvaustarvikkeita

Seuraavasta valokuvausliikkeestä Suomen Perhostutkijain Seuran jäsenet saavat 20%:n alennuksen filmeistä ja eräistä muista valokuvaustarvikkeista:

Foto-Fabian Ky
Fabianinkatu 12, 00100 Helsinki 10
puh. 90-650 451

Kari Virtanen

TULEVIA KOKOUKSIA

Kokouspaikka ja -aika:

Helsingin yliopiston eläinmuseon suuri luentosali (P. Rautatiekatu 13, 00100 HKI 10), klo 18.30 alkaen.

Huhtikuu. 11.04.1984. Hannu Saarenmaa & Erkki Kaila: Automaattisen tietojenkäsittelyn mahdollisuudet perhostietojen hallinnassa.

Lisäksi **arpajaiset** stipendirahaston tukemiseksi.

Sääntömääräinen kevätkokous, pidetään 19.05.1984 klo 14.00 Turussa (ks. ed. sivu). Kokouksessa käsitellään sääntöjen määräämät asiat: vuoden 1983 toiminta- ja talouskertomukset, tilinpäätös sekä tilintarkastajien lausunnot. Kevätkokous oli Baptriassa 4/83 virheellisesti ilmoitettu pidettäväksi maaliskuussa.

Toukokuussa pidetään **19.05.1984 viikonloppusymposio Turussa** klo 14.30 seuran **kevätkokouksen** (ks. ed. sivu) jälkeen. Ohjelmassa on mm. esitys *Nepticula*-kasvatuksesta (Henrik Bruun), yhteenveto Ahvenanmaan mikrosymposiosta kesällä 1983 (Reijo Teriaho ja Henrik Bruun) sekä Matti Aholan esitys Hadeniinae yökköstoukista. Lisäksi järjestetään tutustuminen Åbo Akademin ja Turun yliopiston perhoskokoelmiin. Illalla (ja yöllä) mahdollisuus keräilyyn (esim. Ruissalossa) tai huonon sään sattuessa muuta ohjelmaa. Mahdollinen yöpyminen järjestettävä itse (vaihtoehto A) tai rajoitettu määrä makuupussipaikkoja voidaan järjestää halukkaille turkulaisten lepidopterologien lattioilla (vaihtoehto B). Bussimatka järjestetään Helsingistä Turkuun (ja sunnuntaina takaisin). Tarkempi aikataulu (lähtö ehkä n. klo 9 tai 10 lauantaiamuna) ilmoitetaan mukaan tuleville. **Sitova ilmoittautuminen** symposioon tapahtuu maksamalla 30,— seuran ps-tilille (n:o 26858-3). Postiirttomakkeessa mainittava myös yöpymistoivomus (A tai B, ks. ed.). Ilmoittautumiset pyydetään **04.05.1984 mennessä**.

Toukokuussa ei siis ole kuukausikokousta Helsingissä.

Nuorisajaoston kokouksia

Toukokuu. 02.05.1984. Informaatio retkestä. Kevään ensi havainnot. Arpajaiset. **Lauantaina 19.5.1984** tehdään koko päivän kestävä retki maastoon: retken tarkoituksena on koivujen rungoilta keräämisen opettelu. Lähtö eläinmuseon edestä klo 10.00 ja paluu n. klo 21 mennessä. Retkikohteena Luoteis-Uusimaa. (Säästä riippumatta). Osallistumismaksu 30 mk ja omat eväät mukaan. Ilmoittautua voi vielä kokouksessa 02.05.

Baptrian ilmestymisaikataulu

n:o	ilmestymisaika	aineiston jättöaika
2/84	n. 15.06.1984	30.04.1984
3/84	n. 31.10.1984	08.09.1984
4/84	n. 31.12.1984	14.11.1984

KERÄILYTARVIKKEIDEN VÄLITYS

Hyönteisneulat n:o 00 — 5	100 kpl 11;— tai 1000 kpl	105,—
Mikroneulat n:o 010, 015 ja 020	500 kpl pussi	25,—
Etikettineuloja n:o 801	500 kpl	23,—
Lamppuja: elohopealamppu 50 W		40,—
elohopealamppu 80 W		40,—
elohopealamppu 125 W		50,—
kuristimet elohopealamppuihin 50 W tai 80 W	á 40,—;	55,—
kuristimet elohopealamppuihin 125 W		65,—
sekavalolamppu 160 W, kirkas		70,—
sekavalolamppu 500 W		120,—
lampunkanta (posl., normaalikoko) E 27		21,—
lampunkanta (posl., goljatinkoko, 500 W) E 40		40,—
Kellokytkin		85,—
Atulat		40,—
Vaihtopisteluettelo, mikrot, makrot lopussa		
Uusi makrot+mikrot luettelo ilmestyy vuoden vaihteessa		
Vaihtopisteluettelo, kovakuoriaiset (1982)		20,—
Etikettipainos, makrot (1975)		5,—
Lajihakemisto kiertokirjeisiin 1955—1973		10,—
Catal. macrolepidopt. (1962) (muistiinpainos)		1,—
Enumeratio coleopterorum . . . (1979)		25,—
Enumeratio Dipterorum Fenniae (1980)		25,—
Hyönteisseurojen yhteinen jäsenluettelo (Not. Ent. 63:17—36)		3,—
Eripainoksia:		
— Zwei gynandromorphe Exemplare von <i>Lasiocampa quercus</i> L. (Osmo Heikinheimo, 1943)		5,—
— Noteworthy records of Finnish Lepidoptera 1955—1974. I. Hesperioidea, Papilionoidea, Bombycoidea and Geometroidea (E. Suomalainen, J. Kaisila & K. Mikkola, 1980)		10,—
— Lepidoptera of Utsjoki, northernmost Finland; Kevo notes 5/80 (E. Linnaluoto & S. Koponen, 1980)		10,—
— Lepidoptera of Inari Lapland, Finland; Kevo notes 6/82 (S. Koponen, E. Laasonen & E. Linnaluoto, 1982)		10,—
— The Solenobiinae species of Finland with the description of a new species (Esko Suomalainen, 1980)		10,—
T-paitoja (valkea, jossa musta <i>Baptria</i> -kuva) aikuisten koot 48 ja 54		30,—
Levityslautoja (uusi erä mahd. toukokuussa, tiedustelkaa)	n.	20,—

TOIMITUSTAPA

Yllämainittuja tarvikkeita on saatavissa Eläinmuseolla varsinaisten kuukausikokousten edellä ja väliajalla sekä touko- ja syyskuun nuorisosaaston kokouksien edellä. Keräilytarvikkeiden välittäjän osoitteella (ks. II kansisivu) voivat pitkämatkalaiset tilata tarvikkeita postiennakolla toimitettavaksi. Alle 50,— markan lähetyksistä laskutetaan pientoimituslisä (paketeista 5,— ja kirjeistä 3,—). Postitse ei toimiteta lamppuja (särkyimisvaara) eikä muitakaan tarvikkeita Helsingissä, Espoossa, Vantaalla tai Kauniaisissa asuville (lähetäkää tuttavanne asioimaan kokouksiin). Kesämyyntipäivät 09.05., 11.06 ja 15.08. klo 17—20 osoitteessa: Fleminginkatu 4 B 22, HKI 53.

SUOMEN PERHOSET, YÖKKÖSET, 2

- Julkaisija:** Suomen Perhostutkijain Seura
Kustantaja: Otava
Toimittajat: Kauri Mikkola, Ilkka Jalas ja Sakari Nenye (kuvat)
Sisältää: — lajit: *Simyra albovenosa* – *Schrankia costaestrigalis*
— lajinkuvaukset, joissa mm. piirroksia erityistunto-
merkeistä, levinneisyyskartat, yleisyys ja runsaus, elin-
ympäristö, lentoajat, pyyntitavat, kehitysasteet, talveh-
timinen, ravintokasvit
— kuvataulut
— lentoaikataulukot

Hinta seuramme välittämänä 90.-/kpl (kirjakauppahinta 179.-/kpl)

Seuramme välittää kirjaa seuraavilla tavoilla:

Eläinmuseon ala-aulan vaatteiden vartijoiden välityksellä eläinmuseon
aukioloaikoina

kokousten edellä ja väliajoilla

postitse tilausosoitteella: Henry Holmberg, Vainiopolku 7,

00700 Helsinki 70

ISSN 0355-4791

Helsingin yliopiston monistuspalvelu

Painatusjaos Helsinki 1984